

РОЗДІЛ II

СУПЕРЕЧНОСТІ МІЖЦІВІЛІЗАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В КРАЇНАХ ЄВРОПИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПОШУКИ ШЛЯХІВ ПОДОЛАННЯ

УДК 327(477)(470)

A.G. Бульвінський

ГУМАНІТАРНИЙ КОНТЕКСТ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН

У статті аналізується гуманітарний контекст сучасних українсько-російських відносин, які, на думку автора, останнім часом розвиваються під впливом сформульованої російською правлячою елітою геокультурної концепції «Російського світу».

Ключові слова: Україна, „Російський світ”, гуманітарні впливи.

The article examines the humanitarian context of modern Russian-Ukrainian relations which, according to the author, are recently developing under the influence of geocultural concept of the "Russian world" formulated by the Russian ruling elite.

Keywords: Ukraine, "Russian World", humanitarian impact.

Однією з актуальних проблем сучасного українського суспільного дискурсу є проблема налагодження взаємовигідних та добросусідських відносин з Російською Федерацією. Важливою складовою цієї проблеми є питання сучасного гуманітарного контексту наших відносин, особливо його символічної складової. Інтенсивні дискусії з цього приводу, які тривають у суспільстві, мають, на нашу думку, сприяти виробленню нинішньою українською владою адекватної до ситуації та інтересів української державності позиції в цій сфері.

Зміна в 2010 р. «помаранчевої» владної команди, чітко орієнтованої на європейських світ, на команду «регіоналів» проросійськи орієнтованого В. Януковича привела до суттевого коригування гуманітарного контексту українсько-російських відносин. На нашу думку, з цього часу суттєвий вплив на характер наших відносин почала справляти запропонована російською елітою геокультурна концепція «Російського світу».

Вперше цей ідеологічний концепт був публічно презентований Президентом РФ В. Путіним у його посланні до Федеральних Зборів РФ у квітні 2007 р. Основний акцент у цій концепції він зробив на ідеї мовної єдності на просторах «Російського світу»: «російська – це мова історичного братства народів, мова дійсно міжнародного спілкування. Вона є не просто зберігачем цілого пласта воїстину світових досягнень, а й живим простором багатомільйонного «російського світу», який, звичайно, значно ширший, ніж сама Росія» [19].

Ідеологічна концепція «Російського світу» була активно підтримана Російською православною церквою.

Саме патріарх РПЦ Кирило під час свого виступу на Асамблей Російського світу 3 листопада 2009 р. дещо розкрив зміст тих ціннісних основ, на яких російська світська та духовна влада прагне формувати «Російський світ». Він наголосив, що «Російський світ» потрібен для того, «щоб не втратити цінності і спосіб життя,... орієнтуючись на які створювалась «велика Росія», і що «ядром російського світу сьогодні є Росія, Україна, Білорусь, народи яких приймають російську духовну і культурну традицію як основу своєї національної ідентичності, або, принаймні, як її істотну частину». Більше того, патріарх переконаний, що «українська, білоруська, молдавська культури є органічними частинами єдиної культури Російського світу».

В основі «Російського світу», за переконанням глави РПЦ, лежать по-перше, православна віра, по-друге, російська культура та мова, і, по-третє, «спільна історична пам'ять і спільні погляди на суспільний розвиток». «Незалежні держави, що існують на просторі історичної Русі й усвідомлюють свою загальну цивілізаційну належність, могли б продовжувати разом творити Російський світ і розглядати його як свій спільний наднаціональний проект. Можна було б навіть увести у вжиток таке поняття, як країна Російського світу. Воно означало б, що країна відносить себе до Російського світу, якщо в ній використовується російська мова як мова міжнаціонального спілкування, розвивається російська культура, а також зберігається загальноісторична пам'ять і єдині цінності суспільного будівництва» [2].

Ряд ключових положень цієї концепції були закріплені і в російських стратегічних документах, зокрема, у Концепції зовнішньої політики РФ [10], Стратегії національної безпеки РФ до 2020 р. [24] та Основних напрямах діяльності уряду РФ на період до 2012 р. [16].

Так, у Концепції зовнішньої політики прямо зазначено, що Російська держава розглядає «багатомільйонну російську діаспору – Російський світ – як партнера... у справі розширення і зміцнення простору російської мови і культури». В Основних напрямах діяльності уряду РФ на період до 2012 р. наголошується на підтримці програм, спрямованих на «просування цінностей російської культури і популяризацію російської мови за кордоном». Крім цього, в Стратегії національної безпеки РФ до 2020 р. загрозами національної безпеці РФ у сфері культури визнані «спроби перегляду поглядів на історію Росії, її роль і місце у світовій історії».

Ключовим елементом у концепції «Російського світу» є питання статусу російської мови на всіх територіях, які в Москві вважають належними до «Російського світу».

У цьому контексті дії української владної команди видаються цілком вписаними в контекст виконання завдання про перетворення України на складову частину «Російського світу».

Так, 27 травня 2010 р. В. Янукович заявив перед представниками Міжнародної ради російських співвітчизників: «Ми уже підготували низку законопроектів, що будуть постійно внесені на розгляд Верховної Ради. Після їх прийняття російська мова, яка є рідною для багатьох громадян України, зайде належне місце в житті нашого суспільства» [30].

I дійсно, вже 27 липня 2010 р. В. Янукович підписав новий закон про судоустрій і статус суддів, який дозволяє вести цивільні процеси російською мовою. 7 вересня лідерами фракцій провладної коаліції О. Єфремовим (ПР), П. Симоненком (КПУ) та С. Гриневецьким (Блок Литвина) до парламенту було внесено проекту Закону України «Про мови в Україні», яким фактично передбачено введення офіційної двомовності. Положення цього законопроекту спрямовані на те, щоб громадяни отримали право й практичну можливість не знати української мови, не мати з нею точок зіткнення у своєму житті і не користуватись нею в публічній сфері. Цей законопроект як такий, що обмежує права державної мови, був розкритикований не лише українськими експертами, а й Верховним Комісаром ОБСЄ у справах національних меншин Кнутом Воллебеком та дорадчим органом Ради Європи з питань конституційного права – Венеціанською комісією [7].

1 лютого 2011 р. ВРУ ухвалила у першому читанні законопроект, внесений депутатом від Партиї регіонів О. Бондаренко, в якому пропонується вилучити із законодавства норми, якими встановлюється 50% квота для музичних творів українських авторів чи виконавців у загальному обсязі мовленняожної телерадіоорганізації та в радіопрограмах загального штотижневого обсягу мовлення відповідних телерадіоорганізацій [21].

У свою чергу Національна рада з питань телебачення і радіомовлення 9 лютого 2011 р. ухвалила рішення про зменшення для Національної телекомпанії України відсотка мовлення українською мовою з 95% до 75% загального обсягу добового мовлення [18].

Цілий ряд заходів, спрямованих на посилення в українському суспільстві ролі російської мови та нівелювання ролі української, було реалізовано по лінії Міністерства освіти України. Так, вже 29 березня 2010 р. міністр освіти і науки Д. Табачник своїм наказом скасував державний екзамен з української мови для бакалаврів у вищих навчальних закладах [26]. У свою чергу, йдучи за цією ж логікою, 28 липня 2010 р. Кабінет Міністрів України своєю постановою виключив з переліку обов'язкових для вступників до аспірантури іспит з української мови, а також обов'язкове складення кандидатського іспиту з української мови [20].

У розробленій Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України наприкінці грудня 2010 р. «Концепції мовної освіти в Україні» відсутнє визначення державної української мови як базової в системі освіти [12]. Натомість у затвердженні 26 січня 2011 р. наказом міністра Концепції літературної освіти підкреслюється особлива роль російської літератури для України, її знову було виокремлено з інтегрованого курсу світової літератури, який існує з 2000 р. [11].

На місцевому рівні у східних регіонах України за останній рік суттєво посилився наступ на українську мову.

По-перше, в ряді адміністративно-територіальних одиниць України були ухвалені рішення про надання російській мові статусу регіональної. 26 травня 2010 р. подібну постанову ухвалила ВР АРК, а 8 вересня 2010 р. – Запорізька обласна рада [13].

Крім цього, наприкінці 2010 – на початку 2011 р. у Донецькій та Луганській областях всупереч позиції батьків та дітей під приводом «оптимізації» мережі бюджетних установ і видатків місцевих бюджетів ініціювали закриття ряду шкіл з українською мовою викладання з 2011/2012 навчального року. У Донецькій області ця оптимізація зачепила українські школи №111 та №136 м. Донецька та школи №№3, 7, 44 та 77 м. Макіївки, у Луганській області – школу №3 м. Лисичанська та школу №15 м. Красний Луч.

8 квітня 2011 р. Одеська міська рада ухвалила програму «Збереження і розвиток російської мови в місті Одесі на період 2011–2015 рр.», основні положення якої спрямовані на русифікацію мовного простору міста у цілому ряді сфер [15].

Аналогічну політику зі створення атмосфери несприяння діяльності і так не численних українських культурно-освітніх установ проводить і російська влада на своїй території. Так, у 2008 р. відбулось закриття Українського освітнього центру в Москві при середній школі №124, у 2009 р. персоною нон грата у Росії було оголошено творця Бібліотеки української літератури в Москві Юрія Кононенка, а з 20 грудня 2010 р. по 14 січня 2011 р. у Бібліотеці української літератури в Москві було проведено аж три обшуки під приводом пошуку екстремістської літератури [5].

Як цілком слушно зазначає В. Горбач, «гуманітарний вплив Росії в Україні та її «мовні» чи інші ініціативи через спільноти «співвітчизників» розколюють українське суспільство і не сприяють загальнонаціональному консенсусу, стимулюють етнічне напруження, заважають громадянській інтеграції росіян та інших національних меншин в Україні – отже становлять загрозу громадянському спокою» [4].

Іншою принципово важливою сферою для формування простору «Російського світу» є посилення впливу Російської православної церкви на тих територіях, які вона вважає канонічно своїми.

В Україні у 2010–2011 рр. відбувся відчутний поворот від спроб світських та церковних владетей «помаранчевого» періоду рухатись у бік створення єдиної української помісної церкви до теперішнього активного сприяння влади посиленню впливу на території України РПЦ та її українського відділення УПЦ МП.

У цьому контексті в першу чергу активізувались зазіхання на законні права та інтереси віруючих УПЦ КП. Найяскравішим проявом цього є численні спроби прихильників Московського патріархату при потуренні з

боку місцевої влади насильницьким чи обманним чином захоплювати церкви і парафії Київської патріархії у східних регіонах нашої країни.

Так, наприклад, 2 червня 2010 р. в с. Юнаківка Сумського району представники УПЦ МП самочинно захопили храм УПЦ КП. 16 червня 2010 р. Сумська єпархія УПЦ МП заявила про, так званий, «перехід в лоно канонічної церкви» Свято-Покровської громади с. Кияниця Сумського району (хоча громада жодного рішення не приймала) та захопила храмове приміщення [25].

У жовтні 2010 р. в результаті фальсифікації документів та шахрайства, а також всупереч волі громад, відбулась зміна юридичного підпорядкування громад парохії Різдва Богородиці с. Ясногородка Макарівського р-ну та парохії святого Дмитра Ростовського смт. Макарів Київської обл. – від УПЦ КП до УПЦ МП [8].

6 грудня 2010 р. відбулась своєрідна «рейдерська» атака на парохію УПЦ КП Вознесіння Господнього у с. Кам'янка Тельманівського району Донецької області, 7 грудня 2010 р. – на парохію с. Роздольне Старобешівського району Донецької області [14].

Міжнародного резонансу набули плани влади надати УПЦ МП право на будівництво нового храму на місці фундаменту Десятинної церкви в Києві, яка має статус пам'ятки археології національного значення, та початок у травні 2011 р. підготовчих робіт для будівництва. Спільна моніторингова місія ЮНЕСКО та Міжнародної ради з охорони пам'яток та історичних місць була змушенена виступити з негативними рекомендаціями про такі плани української влади [29].

Окрім усього іншого, явна демонстрація прихильності з боку вищих посадових осіб держави до однієї конфесії – УПЦ МП й упереджене ставлення до інших конфесій не лише спрямовує Україну в бік від європейських стандартів у цій сфері, а й є серйозним фактором посилення напруження та розбрату в суспільстві.

Третією стратегічною лінією утвердження «Російського світу» є нав'язування спільнотої історичної пам'яті в російському її розумінні та спроби дискредитації інших трактувань складних моментів спільнотої історії.

Після приходу до влади в Україні у 2010 р. орієнтованих на Росію еліт вони легко пішли на адаптацію трактування подій вітчизняної історії відповідно до російських поглядів та підходів. Саме в цьому здебільшого і полягає зміст сучасної гуманітарної взаємодії між українською та російською владами у цій сфері.

Певну уніфікацію української позиції з російською у сфері історичної пам'яті нова влада розпочала з визнання донецькими судами незаконними рішень котишнього президента України В. Ющенка про присвоєння звання Героя України Р. Шухевичу та С. Бандері. 2 квітня 2010 р. Донецький окружний адміністративний суд визнав протиправним указ Президента України В. Ющенка про присвоєння С. Бандері звання Героя України, а 21 квітня 2010 р. Донецький апеляційний адміністративний суд визнав

незаконним указ Президента України В. Ющенка про присвоєння звання Героя України головнокомандуючому УПА Р. Шухевичу [6].

Далі Президент України В. Янукович, незважаючи на визнання парламентами 13 країн світу Голодомору геноцидом українського народу [1], скоригував офіційну позицію України з цього питання відповідно до російських трактувань. 27 квітня 2010 р. він заявив на сесії ПАРС, що «визнавати Голодомор як факт геноциду щодо того чи іншого народу, ми вважаємо, буде неправильно, несправедливо. Це була трагедія, спільна трагедія держав, що входили до СРСР» [3].

Влада також жодним чином не відреагувала на незаконне встановлення Запорізькою обласною організацією КПУ 5 травня 2010 р. пам'ятника Й. Сталіну в Жовтневому районі Запоріжжя. Натомість за спробу демонтувати погруддя українські правоохоронні органи розпочали кримінальне переслідування членів українських патріотичних організацій, зокрема, були арештовані і понад три місяці утримувалися під вартою ряд членів ВО «Тризуб».

Позиція української влади в цій справі взагалі виглядає дуже дивною, адже 13 січня 2010 р. Апеляційний суд м. Києва визнав керівників більшовицького режиму, зокрема і Й. Сталіна, винними в геноциді українського народу в 1932–1933 рр.

Причиною подібної позиції, на нашу думку, є вкрай дратівливе ставлення вищого керівництва Росії, зокрема В. Путіна, до теми сталінських репресій. Адже у нинішній Росії фактично здійснюється спроба позитивного коригування іміджу Сталіна. Так, під час «Прямої лінії» 3 грудня 2009 р. глава російського уряду В. Путін, відповідаючи на питання про ставлення до Сталіна, для проформи визнавши наявність репресій, зробив акцент саме на його досягненнях: «Очевидно, що з 1924 по 1953 рік країна, а країною тоді керував Сталін, змінилася докорінно, вона з аграрної перетворилася на індустріальну. Правда, селянства не залишилося, але індустріалізація дійсно відбулася. Ми виграли Велику Вітчизняну війну. І хто б і що б не говорив, перемога була досягнута. Навіть якщо ми будемо повернатися до втрат, ніхто не може зараз кинути камінь у тих, хто організовував і стояв на чолі цієї перемоги» [22].

Варто відмітити, що прямий тиск на українську владу в трактуванні історичних подій та осіб дозволив собі й московський патріарх Кирило. На початку червня 2010 р. він звернувся в Київську міську держадміністрацію з проханням перейменувати вулицю Івана Мазепи, на якій розміщена Києво-Печерська лавра, на Лаврську [17]. До візиту Кирила в Україну, який відбувся 20–28 липня того ж року перейменування частини вулиці було проведено.

До справи підганяння української історії до потрібного для адептів «Російського світу» формату активно взялося й міністерство освіти на чолі з Д. Табачником. Так, вже протягом літа 2010 р. у шкільній «Вступ до історії України» для 5 класу було внесено ряд принципових змін. Зокрема, автори

двох посібників були змушені прибрати зі своїх книг згадки про те, що Лівобережний Гетьманат протягом другої половини XVII ст. з вільної держави поступово перетворювався на залежну від Росії область, про штучний характер Голодомору в Україні, про те, що, прийшовши у 1939 р. у Західну Україну, радянська влада розправлялась із патріотами, суттєво скоротити розповідь про боротьбу УПА. Деякі епізоди історії, як наприклад, битва під Крутами та Помаранчева революція, взагалі зникли з книжок для п'ятикласників. Абсолютна більшість правок була спрямована на приховання конкретних фактів агресивного характеру російської політики щодо України [9].

Продовженням адаптації шкільного курсу історії України до поглядів, які панують у сусідній державі, стала підготовка з ініціативи міністерства освіти у 2011 р. змістово оновленого підручника з історії України для 11 класу. У ньому зник розділ «Русифікація», скорочено до мінімуму опис боїв УПА, а поняття «Велика Вітчизняна війна» знову фактично характеризує всю війну [28]. Хоча історикам добре відомо, що для українців війна з державами фашистського блоку розпочалась не у червні 1941 р. і навіть не у вересні 1939 р., а 14 березня 1939 р., коли армія Карпатської України вступила в нерівний бій з військами союзника гітлерівської Німеччини адмірала Хорті. Концептуально це означає, що Велика Вітчизняна війна для українців як народу була лише наступним етапом участі в Другій світовій війні. Звичайно, цей підхід не узгоджується з канонічною радянською версією війни, яку знов намагаються запровадити в Україні.

У вересні 2010 р. відбулась взагалі безпрецедентна в історії незалежності України подія. Тоді працівники СБУ затримали директора Національного музею-меморіалу жертв окупаційних режимів «Тюрма на Лоньцького» Руслана Забілого, вилучили у нього копії документів про діяльність УПА та порушили кримінальну справу за фактом підготування до розголошення відомостей, що становлять державну таємницю. Крім того, СБУ провела обшук у кабінетах істориків музею «Тюрма на Лоньцького» у Львові і вилучила електронні й паперові копії історичних документів часів визвольної боротьби та відеосвідчення дисидентів, записані дослідниками протягом 2009–2010 рр. [23].

Подібні дії виглядають дуже схожими на спробу перешкодити поширенню документів, що свідчать про боротьбу українських патріотів за незалежність України та зусилля, які докладались КДБ для її припинення.

Наступ на окремі державні інституції, що опікуються історією боротьби українців за свою державність, продовжився і в січні 2011 р. Тоді владою була здійснена невдала спроба закрити київський Музей Української Народної Республіки під приводом оптимізації системи центральних органів виконавчої влади [27].

У цьому контексті логічним виглядає набуття систематичного характеру протягом 2010 р. випадків вандалізму щодо пам'ятників героям визвольних змагань. 26 квітня 2010 р. невідомі особи розбили пам'ятний

знак, встановлений на честь воїнів УПА у місті Сторожинець Чернівецької області. 18 серпня 2010 р. вандали розбили у Тернополі меморіальну дошку народному депутатові трьох скликань, голові ОУН(р) Я. Стецько, а також полковникові УПА О. Польовому. 11 вересня 2010 р. у Лохвиці Полтавської області невідомі зруйнували пам'ятник жертвам голодоморів та політичних репресій. 1 січня 2011 р. у Луцьку невідомі поглумилися над освяченим каменем на місці, де має постати пам'ятник лідеру ОУН С. Бандери. 26 січня 2011 р. у Дніпропетровську було зруйновано пам'ятний знак – хрест, встановлений на місці поховання бійців армії УНР з куреню полковника Самокиша, які загинули під час визвольних змагань українського народу. 1 лютого 2011 р. невідомі зруйнували пам'ятник жертвам Голодомору в Білгороді-Дністровському Одеської обл. 8 лютого 2011 р. у м. Кривий Ріг вандали розбили пам'ятник борцям за волю України у вигляді хреста.

Поданий вище опис деяких аспектів гуманітарного контексту сучасних українсько-російських відносин дає нам підстави стверджувати, що сьогодні ми маємо справу з проявами російської гуманітарної експансії. Загальною ідеологічною рамкою для цих процесів стала геокультурна концепція «Російського світу», яка базується на постулатах російської мови, православ'я та спільнотного трактування історії і яка, очевидно, певною мірою була сприйнята сучасною українською владною командою.

На нашу думку, описані процеси носять тимчасовий характер і не матимуть визначального впливу на зміст та напрям розвитку гуманітарно-історичної сфери в Україні, яка загалом розвивається в державницькому руслі, хоча і з помітними регіональними відмінностями.

Найкращим способом нівелювання спроб нав'язати українському соціуму інші соціокультурні стереотипи та цінності є, на нашу думку, вихід на активний діалог культур, активне пропагування власної мови, мистецтва, культури. Крім того, в 2011 р. з'явилися ознаки певного переосмислення діючою владною командою своїх підходів до формування гуманітарної політики в Україні та у двосторонніх українсько-російських відносинах. Напрям цього переосмислення цілком очевидний – від регіональних до загальнодержавних підходів.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Визнання Голодомору 1932–33 рр. законодавчими органами країн. – Режим доступу : <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/14528.htm>. 2. Выступление Святейшего Патриарха Кирилла на торжественном открытии III Ассамблеи Русского мира. – 03.11.2009. – Режим доступу : <http://www.patriarchia.ru/db/text/928446.html>.
3. Голодомор несправедливо визнавати геноцидом українців – В. Янукович. 27.04.2010. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2025826.html>. 4. Горбач В. Сучасна Росія у публічному просторі України / В. Горбач // Сприйняття Росії в Україні, Румунії та республіці Молдова. – К. : Ін-т Євро-Атлантичного співробітництва, 2011. – С. 85–86.
5. Директор Бібліотеки української літератури в Москві: міліціонери заявляли, що книги треба спалити – 19.01.2011. – Режим доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-416877.html>; Українська діаспора в Росії заявляє про жорсткий політичний тиск. – 17.05.2010. – Режим доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-377304.html>.

6. Донецький суд скасував указ Ющенка про присвоєння Бандері звання Героя. – 02.04.2010. – Режим доступу : <http://unian.net/ukr/news/news-370692.html>; Донецький суд відібрав героя й у Шухевича. – 21.04.2010. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2010/04/21/4950264/>. **7.** Експертний висновок щодо нових проектів Закону про мови Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. Ф. Кураса НАН України // Дзеркало тижня. – 2010. – № 41(821). – 6–12 листоп.; Рішення Венеціанської комісії щодо Закону про мови. – 01.04.2011. – Режим доступу : <http://glavcom.ua/articles/3358.html>; Тарасюк Б. Дочекалися!!! Вже Європа починає захищати українську мову / Б. Тарасюк. – 12.01.2011. – Режим доступу : <http://blogs.pravda.com.ua/authors/tarasyuk/4d2db0efcf124/>. **8.** Заява: Київська Патріархія вимагає від Генпрокуратури максимальної об'ективності розслідування. – 29.01.2011. – Режим доступу : <http://www.cerkva.info/uk/news/kyiv/1233-zajava-gpu.html>. **9.** Каплюк К. Переписана історія України. Версія епохи Дмитра Табачника / К. Каплюк. – 26.08.2010. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/articles/2010/08/26/5332444/>. **10.** Концепция внешней политики Российской Федерации. – 12.07.2008. – Режим доступу : <http://archive.kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml>. **11.** Концепція літературної освіти. – 12.01.2011. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/education/average/nakaz_mon_58_260111.doc. **12.** Концепція мовної освіти в Україні (проект). – 27.12.2010. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/gr/obg/2010/proekt_271210.doc. **13.** Кримський парламент затвердив російську мову як регіональну. – 26.05.2010 – Режим доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-378708.html>; Російська мова стала регіональною в Запорізькій області. – 08.09.2010. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2010/09/8/5365783/>. **14.** На парафії Київського Патріархату на Донеччині розпочались рейдерські атаки. – 08.12.2010. – Режим доступу : <http://www.cerkva.info/uk/news/visti/1041-ataky.html>. **15.** О принятии Программы «Сохранение и развитие русского языка в городе Одессе на период 2011-2015гг.». Решение Одесского городского совета № 533-VI от 08.04.2011. – Режим доступу : <http://www.odessa.ua/acts/council/33912/>. **16.** Основные направления деятельности правительства Российской Федерации на период до 2012 года (в ред. распоряжения Правительства РФ от 02.11.2009 N1622-р). – Режим доступу : http://www.inesp.ru/directions/general/news/news_detail.php?ID=1037. **17.** Патріарх Кирило просить Черновецького переіменувати вулицю Мазепи. – 09.06.2010. – Режим доступу : <http://ua.prooua.com/news/2010/06/09/190821.html>. **18.** «Перший національний» змінює концепцію: відсоток мовлення українською мовою буде зменшено до 75%. – 09.02.2011. – Режим доступу : http://www.newsru.ua/ukraine/09feb2011/регбу_не_ua.html. **19.** Послание Федеральному Собранию Российской Федерации Президента России Владимира Путина // Российская газета. – Федеральный выпуск. – 27 апр. 2007. – №4353. **20.** Про внесення змін до Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів, Кабінет Міністрів України, Постанова від 28.07.2010 р. № 642 // Урядовий кур'єр. – 6 серпня 2010. – № 144. **21.** Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про телебачення і радіомовлення" (щодо приведення у відповідність із вимогами Європейської Конвенції про транскордонне телебачення до програмної концепції мовлення). – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=37596. **22.** Путин о Сталине из засады. – 03.12.2009. – Режим доступу : <http://www.svobodanews.ru/content/article/1894412.html>. **23.** СБУ порушила кримінальну справу проти директора «Тюрми на Лоньцького». – 09.09.2010. – Режим доступу : <http://www.zaxid.net/newsua/2010/9/9/131050/>; 108 вчених з усіх університетів світу підписали лист-протест до СБУ. – 15.09.2010. – Режим доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-396039.html>. **24.** Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 г. – 13.05.2009. – Режим доступу : http://news.kremlin.ru/ref_notes/424. **25.** Сумщині не бути регіоном церковного рейдерства.

– Режим доступу : <http://www.pravoslavya.sumy.ua/news.php?readmore=359>. **26.** Табачник скасував державний екзамен з української мови. – 31.03.2010. – Режим доступу : <http://ua.proua.com/news/2010/03/31/083109.html>. **27.** У Азарова запевняють, що роботу музею УНР буде продовжено. – 11.01.2011. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/short/2011/01/11/13799/>. **28.** У підручниках з історії зникли розділи "Русифікація" та "УПА". – 31.03.2011. – Режим доступу : <http://life.pravda.com.ua/society/2011/03/31/76082/>. **29.** ЮНЕСКО – проти «відновлення» Десятинної церкви у Києві. – 24.06.2011. – Режим доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-442745.html>; Лесів К. Шабаш біля Десятинної церкви / К. Лесів. – 01.06.2011. – Режим доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-438909.html>.

30. Янукович пообіцяв російським співвітчизникам подати про їх комфорт. – 27.05.2010.

– Режим доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-378896.html>.

УДК 339.924

M.M. Гнатюк

РОЛЬ ПОЛІТИКИ АСОЦІЮВАННЯ В СТРАТЕГІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті розглянуто потенціал міжнародної суб'ектності Європейського Союзу в системі відносин Північ–Півден. Особливу увагу звернено на компетенції ЄС у сфері політики співпраці з питань розвитку та роль практики асоціювання в її становленні.

Ключові слова: міжнародна суб'ектність Європейського Союзу, зовнішньополітичні компетенції ЄС, інтеграція, асоціація, політика співпраці з питань розвитку ЄС.

The article describes the international actorness capacity of the European Union in the North-South relations. Particular attention is drawn to the competence of the EU in the field of development cooperation and the role of the association in its formation.

Keywords: international actorness of the European Union, EU external competences, integration, association, EU development cooperation.

З часу створення в 1958 р. Європейський Союз^{*} побудував досить комплексну мережу зв'язків із країнами, які розвиваються, що сприяло становленню його як активного актора міжнародної політичної системи. Європейський Союз разом із державами-членами за даними Організації із економічного співробітництва і розвитку надає більше половини офіційної допомоги для розвитку 22 найбільш розвинених країн. Більше того, внесок ЄС як окремого актора, що діє незалежно від двосторонніх програм держав-

---

* У статті назва «Європейський Союз» вживается для загального позначення всієї сукупності Європейських Спільнот, які історично йому передували, зокрема стосовно Європейського об'єднання вугілля та сталі, Європейської Економічної Спільноти (у 1993 р. називу «Європейська економічна спільнота» було змінено на «Європейська Спільнота»), Євратому, окрім випадків, коли безпосередньо розглядається їх діяльність.